J 782

БИБЛИОТЕКАР

БРОЈ
5-6
БЕОГРАД
1966

Е. Л. НЕМИРОВСКИ*

РУЈАНСКО ЧЕТВОРОЈЕВАНЂЕЉЕ

Науци је давно позната јединствена књига Рујанске манастирске штампарије — *Четворојеванђеље*, штампано 1537. године. Ово издање први пут помиње још 1842. године Павле Јосип Шафарик (1795—1861) у чланку „О старословенским, *управо* ћирилским штампаријама у старословенским земљама".[1] Године 1849. књигу региструје И. П. Сахаров (1807—1863) у *Хронолошки славјано-руске библиографије.*[2] Даља сведочанства о Четворојеванђељу из 1 537. године јављају се на страницама познатих регистара прошлога века, В. М. Ундољског (1815—1864) и И. П. Каратајева (1817—1866), а у наше дане у *Југославији* Јосипа Бадалића.[3]

Релативно скоро је Ђ. Сп. Радојичић потанко разрадио историографију овог питања[4], што нас ослобађа неопходно-

---

[1] P. J. Šafarik, *O staroslovanskych imenovite cyrilskych tiskarnach v jihoslovanskych zemich a krajinach priležicich, totiž v Srbsku, Bosne, Hercegovine, Cernehore, Benatkach, Valachii a Sedmihradsku* . . . — Časopis Ceskeho Museum, Boč. 16. Sw. 1. Praha, 1842, s. 93—107.

В. також: *О древнеславянских, именно кирилловских типографиях в южнославянских землях и прилежащих им краях, т. е. в Сербии, Босне, Герцеговине, Черной Горе, Венеции, Валахии и Седмоградии в. XV, XVI и XVII ст.* Сочинение П. И. Шафарика. — Чтения и Обществе истории и древностей, 1846, кн. 3, отд. III, стр. 23.

[2] И. П. Сахаров, *Обозрение славяно-русской библиографии.* Том I. Кн. 2. Хронологическая роспись славяно-русской библиографии. Спб., 1849, стр. 8, № 21.

[3] И. Каратаев, *Хронологическая роспись славянских книг, напечатанных кирилловскими буквами. 1491—1730.* Спб., 1861, № 22а; В. М. Ундольский, *Очерк славяно-русской библиографии. Хронологический указатель славяно-русских книг церковной печати с 1491-г по 1864-й г.* М., 1871, № 25; И. Каратаев, *Описание славяно-русских книг, напечатанных кирилловскими буквами. 1491—1730.* Вып. I. С 1491 по 1600 г. Спб., 1878, № 24; И. Каратаев, *Описание славяно-русских книг, напечатанных кирилловскими буквами.* Том I. С 1491 по 1652 г. Спб., 1883, № 27; J. Badalić, *Jugoslavica usque ad annum MDC.* Baden-Baden, 1959. N 44.

[4] Борђе Сп. Радојичић — Загорка Јанц, *Рујанска штампарија (из прве половине XVI века).* — Зборник Матице српске за књижевност и језик, 1954, књ. 2, стр. 5—17.

сти да овде размотримо судове старих писаца. Историографски оглед пропраћен је савесним описом *Рујанског четворојеванђеља* који је написала Загорка Јанц.

У најновије време је Дејан Медаковић проучио орнаменталну опрему књиге[5], а Лазар Плавшић је изнео своје мишљење о полиграфској техници рујанског типографа-монаха Теодосија.[6]

Па ипак, ми до данашњег дана врло мало знамо о *Четворојеванђељу из 1537. године*. Немамо на располагању потпун опис књиге, који задовољава захтеве савременог библиографског описа. Нису извршена текстолошка испитивања. Није јасно како је књига штампана — ксилографским путем или на слагачки начин; о томе у науци постоје противречна мишљења. Уопште није проучено писмо књиге.

Ствар је у томе што је књига врло ретка. У своје време, прилично потпун примерак *Четворојеванђеља из 1537. године* налазио се у Шафариковој библиотеци.[7] Где је он сада, ми то не знамо. Још потпунији примерак је био онај који је припадао Вуку Ст. Караџићу[8], но и његови трагови као да су се изгубили (што у ствари није тачно, како ћемо касније видети). За време другог светског рата страдало је *Четворојеванђеље из 1537. године* које је припадало Народној библиотеци у Београду.[9]

Југословенски истраживачи које интересује Рујанска типографија имају данас на располагању само далеко непотпун примерак из фонда Српске академије наука и уметности (92 листа) и неколико мањих фрагмената. Лако је схватити да је у таквим условима савесно изучавање књиге отежано. Тако је, на пример, Дејан Медаковић био принуђен да своје анализе уметничке опреме *Рујанског четворојеванђеља* уради само на основу две заставице једног цртежа, које су се налазиле у њему доступним фрагментима. Међутим, у књизи има осам заставица, а четири различита цртежа.

Најпотпунији од свих примерака *Четворојеванђеља из 1537. године* је примерак Државне јавне библиотеке Салтикова-Шчедрина у Лењинграду (сигн. I. I. 8, инвентарски број 18). И циљ овога чланка је опис тога примерка.

Пре свега о историји књиге. Упркос мишљењу које влада у последње време, лењинградски примерак је онај, нама по литератури познат, примерак Вука Ст. Караџића. Знамо да је 1858. године Караџић намеравао да прода *Четворојеванђеље из 1537. године* Берлинској библиотеци, али до продаје није дошло. Вук је учинио исти предлог

---

[5] Дејан Медаковић, *Графика српских штампаних књига XV—XVII века*. Београд, 1958, стр. 31, 52, 80, 86, 158—159.

[6] Лазар Плавшић, *Српске штампарије од краја XV до половине XIX века*. Београд, 1959, стр. 100—107.

[7] Catalogus librorum, incunabulorum, codicum manuscriptorum, chartarum geographicarum quae olim ad bibliothecam Pauli Josephi Šafarik pertinebant. Vindobonae, 1862, p. 107 (Evangelium. Rujani. 1537.)

[8] Вук Стефановић Караџић, *Примјери српско-словенског језика*. 1857; Он же, *Граматички и полемички списи*. Књ. III. Београд, 1896, стр. 383.

[9] См.: Борђе Сп. Радојичић, *Творци и дела старе српске књижевности*. Титоград, 1963, стр. 409—416.

и Царској јавној библиотеци у Петрограду, преко професора словенске филологије Бечког универзитета Франца Миклошича. У архиви Библиотеке сачувано је писмо Ф. Миклошича директору Библиотеке М. А. Корфу, датирано 7. марта 1858. године.[10] У том писму, које ми штампамо као прилог чланку, Миклошич саопштава жељу свога пријатеља, Вука Стефановића Караџића, да прода „иако не велику, али врло драгоцену збирку словенских рукописа и штампаних књига". Даље следи списак три рукописа и дванаест старих штампаних издања, међу којима је под бројем 8 напоменуто: „Четворојеванђеље, штампано у манастиру Рујну у Србији, 1537. године, како тврде познаваоци, дрвеним слозима; у јеванђељу по Јовану, слова су већа него у другим јеванђељима. На пет листова недостају уводни делови, док је књига иначе добро очувана. До сада потпуно непознат уникат".

Последње тврђење Миклошича је, како ми већ знамо, погрешно. Примерак Вука Караџића није био уникат, чак је и само издање Шафарик већ раније описао.

Вук је процењио три рукописа и *Рујанско четворојеванђеље* по триста рубаља у сребру, а остале књиге, међу којима су се налазиле такве реткости као што је *Октоих из 1494, Служабник из 1519.* и *Милешевски молитвеник из 1546.* на по педесет рубаља.

Услови су били прихваћени. У априлу 1859. године књиге су биле достављене у Петроград. У архиви библиотеке има података о пријему: „по највишој наредби, од Вука Караџића дванаест српско-словенских књига".[11]

Године 1860. у редовном извештају Јавне библиотеке споменуто је „осам југословенских старих штампаних књига купљених на рачун Државне благајне од познатог српског научника Вука Караџића".[12] Упоређујући податке из извештаја са списком Ф. Миклошича, може се констатовати да је библиотека одбила да купи *Октоих из 1537,* који је већ имала у своме фонду (у Миклошичевом опису погрешно означена 1536. година), *Празнични минеј из 1536—1538.* и *Служабник из 1554.* Због нечега није купљен ни *Милешевски молитвеник,* који нису имали у фонду.

Рујанско четворојеванђеље библиотека је купила. Подаци о књизи се налазе у извештају под бројем 3: „Четворојеванђеље штампано трудом монаха Теодосија у Рујанском манастиру 1537. г. са 301 листом са по двадесет редова на страници, без знакова преноса и обележавања страница. Недостаје само првих пет листова, на којима се налази садржај и предговор јеванђељу по Матеју." Ово издање је интересантно нарочито стога што су обриси истих слова у њему, од почетка до краја, различити, што је Шафарика навело да претпостави како је штампање извођено словима изрезаним од дрвета.[13]

---

[10] Архив Государственной Публичной библиотеки им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, 1858, № 4, часть I, лл. 66—67.

[11] Исто, 1860, № 6, л. 3 об.

[12] Отчет императорской Публичной библиотеки за 1859 г. Спб., 1860, стр. 17.

[13] Исто, стр. 17—18.

Прилазећи опису лењинградског примерка *Четворојеванђеља из 1537. године*, покушаћемо да пре свега објаснимо једну заблуду. Вук Ст. Караџић је сам указао на то да његов примерак има 296 листова.[14] Кад је дошла у Јавну библиотеку, књига је, ако је веровати њеном опису имала 301 лист. Противречност је лако објаснити. Ствар је у томе, што су се сви описи примерака Јавне библиотеке заснивали на обиму потпуног примерка — у њему је требало да буде 301 лист. У примерку Вуковом пет листова недостаје те је у њему стварно било само 296 листова. На тај број је Вук и скренуо пажњу. Међутим, неуједначеност у подацима о обиму књиге, како смо већ видели створила је уверење код неких савремених истраживача да лењинградски примерак није примерак Вука Караџића.

Рујанско четворојеванђеље које се сада чува у Државној јавној библиотеци М. Е. Салтикова-Шчедрина је у оригиналном повезу: дрво у кожи са орнаментима. На горњим корицама је представљен крст пободен у степенасту пирамиду. Интересантно је орнаментисан обрез књиге. Он је са све три стране украшен разнобојним розетама и иницијалима четири јеванђелиста.

Рујанско четворојеванђеље је одштампано „у листовима". Кватерниони су састављени претежно од по четири превијена листа. У сваком кватерниону тако има осам листова и шеснаест страница. Има свакако и изузетака: у десетом и једанаестом кватерниону има по десет листова, а у тридесет другом — девет.

Укупно у књизи има 37 кватерниона и 301 лист.

У *Рујанском четворојеванђељу* пагинације нема, али је сваки кватернион на доњем пољу прве стране првог, и доњем пољу друге стране последњег листа означен сигнатуром ћирилским словима од ѧ҃а до ѧ҃з Na полеђини последњег листа десетог кватерниона грешком је стављена сигнатура „А". На последњем листу седамнаестог кватерниона сигнатура се налази и на првој страни и на полеђини.

Шести лист осмог кзатерниона (по рачуну је то 46. лист) грешком је остављен празан, текста на њему нема. Нешто слично се десило очигледно и у тридесет другом кватерниону, али је тамо празан лист био уклоњен, због чега се добио непаран број листова. У шестом кватерниону нашег примерка празан лист је сачуван.

Ако се овај лист не броји, што ми нећемо радити, треба рачунати да *Рујанско четворојеванђеље* садржи триста листова.

На свакој страници књиге има најчешће по двадесет редова, иако има страница са 22—23 реда.

Састав књиге је традиционалан за јужнословенска јеванђеља. Иако први листози нису сачувани, може се са сигурношћу претпостављати да су они били испуњени садржајем јеванђеља по Матеју и предговором том јеванђељу. Прекиди текстова су сачувани на поштеђеним фрагментима листова 3—5; очевидно је да се садржај завршавао на 3. листу, а предговор почињао на полеђини истог.

[14] Борђе Сп. Радојичић — Загорка Јанц, *Цит. соч.*, стр. 8.

У јеванђељу нема текстова који су у московским издањима обично претходили садржају. То су нарочито биле молитве пред свакодневно читање јеванђеља и обавештења о тзв. четворном облику јеванђеља. Њих нема ни у *Макаријевом јеванђељу из 1512,* ни у *Београдском из 1552. године.*

Ако усвојимо реконструкцију првих листова књиге којих нема у лењинградском примерку, састав *Рујанског четворојеванђеља* изгледа овако:

л. 1—3. Еже от Матфея свяатого евангелия главы.
л. 3 об. — 6. Феофилакта архиепископа болгарского предисловие еже от Матфея святого евангелия.
л. 6 об. — 83. Еже от Матфея святое евангелие.
л. 83 — 84. Еже от Марка святого евангелия главы.
л. 84. об. — 86. Предисловие еже от Марка святого евангелия.
л. 86 об. 144 об. Еже от Марка святое евангелие.
л. 144 об. — 147. Еже от Луки святого евагелия главы.
л. 147 — 147 об. Предисловие еже от Луки святого евангелия.
л. 148 — 238 об. Еже от Луки святое евангелие.
л. 238 об. — 239. Еже от Иоанна святого евангелия главы.
л. 239 — 241. Предисловие еже от Иоанна святого евангелия.
л. 241 об. — 285. Еже от Иоанна святое евангелие.
л. 285 — 286. Сказание преемлющее въсего лета число евангеьское.
л. 286 — 300 об. Сказание еже на всяк день (различити регистри јеванђелских „читања").
л. 301. Указ гласом и евангелиям воскресным.
л. 301 об. Послесловие.

Интересантна околност на коју се мора обратити пажња је одсуство приручног дела *Зборника 12 месеци* (месецословца), који се обично налази у свим старим штампаним јужнословенским и руским четворојевенђељима.

Предговор штампара — монаха Теодосија је у своје време објавио у потпуности И. П. Каратајев[15]; ми га се овде не морамо дотицати.

Ограничење размере часописа принуђују нас да одложимо текстолошко проучавање *Рујанског четворојеванђеља.* Напоменућемо само да је текст књиге близак најстаријем словенском преводу, такозваној првој редакцији (по терминологији Г. Воскресенског)[16]

Детаљније ћемо размотрити орнаменталну опрему књиге. Она се састоји из осам заставица, одштампаних са четири клишеа. Могуће

[15] И. Каратаев, *Описание славяно-русских книг, напечатанных кирилловскими буквами. 1491—1730.* Спб., стр. 68.

[16] См.: Г. Воскресенский, *Характеристические черты четырех редакций славянского перевода евангелия от Марка по ста двенадцати рукописям Евангелия XI—XVI вв.* — Чтения в Обществе истории и древностей российских, 1896, кн. I (176); Он же, *Евангелие от Марка по основным спискам четырех редакций рукописного славянского евангельского текста с разночтениями из ста восьми рукописей Евангелия XI—XVI вв.* Сергиев Посад, 1894.

је да је у књизи била и девета заставица која је претходила садржају првог дела и која се налазила на несачуваном првом листу. У *Четворојеванђељу из 1512. године* заставица пред садржајем постоји. Даље ћемо видети да се Теодосије, украшавајући своју књигу, много угледао на Макаријево издање.

Од заставице на полеђини 3. листа сачувао се у нашем примерку незнатан фрагмент. Упознавање с њим нам допушта да претпоставимо да је овде употребљен клише, верна копија заставице из *Октоиха из 1510*, касније искоришћен и у *Четворојеванђељу из 1512*. У то нас потпуно убеђује проучавање заставице на полеђини 6. листа испред јеванђеља по Матеју. Пред нама је велико квадратно поље, на црној основи је сложен преплет са елементима биљног орнамента. Основу композиције чине два крста, од којих су краци једнога паралелни странама квадрата, а краци другог теку дијагоналама квадрата. У дну бочних грана протежу се из доњих углова преплетене акротерије (угаони украси). У слику су уцртани обриси круна. Неупоредиво скромније горње акротерије представљају стилизоване пупољке.[17]

Заставица (цртеж 1), која је сачувана само у лењинградском примерку, није до данашњег дана ниједном репродукована. Она представља потпуну, мада нешто огрубелу, верну копију заставице на 7. листу *Четворојеванђеља из 1512*. Ми можемо сада утврдити да је Теодосије, приступајући послу, држао пред собом Макаријево издање и касније се умногоме држао њега.

Потпуно оригиналан цртеж скромне заставице налази се испред садржаја другог дела — Јевађеља по Марку. Он представља правоугаоник пружен хоризонтално, чија су горња и доња страна обогаћене ситним зупцима. Унутрашње поље заузима обична пузавица.

Ова заставица је поновљена у књизи још три пута. У обрнутом положају она је отиснута испред предговора другом делу и испред Јеванђеља по Марку, а у правилном — испред Јеванђеља по Луки (цртеж 2. и 3).

Заставицу четвртог цртежа сусрећемо по први пут на полеђини 241. листа испред Јеванђеља по Јовану. То је правоугаоник испуњен уским геометријским правилним преплетом. Други отисак исте заставице налазимо на 286. листу.

Ако се суди по првом делу књиге, Теодосије је прзобитно намеравао да ставља заставице не само пред основним одељцима него и испред њихових садржаја и предговора. Аналогно је поступао и Макарије. Сетимо се да је у *Четворојеванђељу из 1512.* тринаест заставица, четири цртежа. Уосталом, ни Макарије није био доследан. Стављајући заставице испред предговора Јеванђељима по Матеју и Јовану, он је оставио друга два без уметничке опреме, иако заставица има испред свих садржаја.

Орнаментика *Рујанског четворојеванђеља* је врло скромна. Овде су заставице дате само испред два (претпостављамо) садржаја и

[17] *Репродукции заставок из Октоиха 1510 г. и Четвероевангелия 1512 г. см Петър Атанасов.* Начало на българското книгопечатане. София, 1959, стр. 17, 19.

испред два од четири предговора. Као у *Четворојевађељу из 1512.* тако и у издању из 1537. године заставице се налазе испред основних одељака књиге — четири јеванђеља.

Првобитни план обликовања издања није био спроведен у живот, очигледно због техничких тешкоћа.

Сад нам предстоји да се упознамо са писмом, тачније са писмима књиге.

Историчари словенске штампарије до донашњег дана расправљају о томе каквом је техником штампано *Рујанско четворојеванђеље.* Стари аутори (П. Шафарик, В. Караџић) су се слагали у томе да је књига отиснута штампарским слогом, мада слог који је користио Теодосије није био изливен у металу, већ гравиран у дрвету. Нови испитивачи (Б. Радојичић, З. Јанц) сматрају да је техника штампања била ксилографска; за сваку страницу припремао се посебан калуп, гравиран на дасци.[18]

Проучавање лењинградског примерка побуђује нас да прихватимо као правилну прву тачку гледишта.

Какав доказ је могуће пружити у корист мишљења о слагачком карактеру штампе? Пре свега, о томе говоре мрље настале од делова уметка за раздвајање слова. Висина рељефног дела слова је очигледно била мала и стога је боја која је при штампању падала случајно на уметке за раздвајање, који не треба да остављају отисак, прљала или како графички кажу „мрљала" лист хартије. У *Рујанском четворојеванђељу* такве мрље се често срећу у последњим редовима (нпр. на пол. 5. листа 13. кватерниона лењинградског примерка, при чему — и то је за нас нарочито важно, конфигурација мрља често представља обрис одвојених слова. Сачувале су се мрље и од материјала за раздвајање слова; — шпације и марзана; то такође говори о слагачком карактеру штампе.

Још један доказ. На неким страницама *Рујанског четворојеванђеља,* на бочним маргинама су одштампани вертикално редови пропуштеног текста приликом првог слагања (на пример на 73.1). Ови редови се умећу онда кад се грешка открије при коректури првих отисака. У ксилографској техници је такав начин незамислив. С друге стране приметићемо да се аналогни вертикални редови често могу срести у Вуковићевим венецијанским издањима, у чији слагачки карактер нико никад није посумњао.

На средини горње маргине на предњим странама и полеђинама листова *Четворојеванђеља из 1537. године* одштампани су као заглавља иницијали одговарајућих јеванђелиста, што читаоцу олакшава проналажење одређених одељака. У првом делу књиге иницијал који симболизује име јеванђелисте Матеја представљен је словом „мислете" са словом „тита" изнад њега. На почетку су била гравирана два слова овог знака: на једном од њих, цртица на „тити" стоји високо, на другом ниско. Иницијал са високом цртом отиснут је на полеђини

[18] См.: Борђе Сп. Радојичић, *Српске рукописне и штампане књиге кроз векове.* — У књ.: *Творци и дела старе српске књижевности.* Титоград, 1963, стр. 43.

6. и 7. листа на 10, на полеђини 11, 12, 13, 14, 16, и т. д. Иницијал са ниском постављеном цртом — на листовима 7, 11, 12, 13, 14 и 15. У свим овим случајевима отисци су савршено идентични, што несумњиво сведочи о слагачком карактеру штампе.

На полеђини 15. листа иницијал са високо постављеном цртом „тите" био је грешком отиснут црном — сви остали иницијали одштампани су црвеном бојом. Црна боја је прешла на лице листа. Да би сакрио непријатну мрљу, Теодосије је одлучио да је покрије знаком аналогним на цртежу. И тако се на горњој маргини 15. листа виде два црвена иницијала, један са високом, други са ниском цртом. Ово је већ непобитан доказ о слагачком карактеру штампе Остаје да се објасни какав је био слог *Рујанског четворојеванђеља*. Ливен слог претпоставља безусловно потпуну идентичност истоимених знакова. У нашем издању, напротив, сваки знак се среће у великом броју варијаната. Осим тога, отисци слова „не држе" ред — једни од њих су горе, други доле. Ово сведочи о томе да је слог био гравиран — гравер је сваки пут резао тачку на новом месту.

Као материјал за слог служило је, по свој прилици, меко дрво. Слог се брзо хабао. То се добро види приликом листања књиге. У почетку је читак, а затим отисци постају маснији, обриси слова се расплињују. Треба мењати слог.

Теодосије је имао на располагању само четири слога. Први од њих, којим је одштампано Јеванђеље по Матеју и, вероватно, почетак Јеванђеља по Марку, најлепши је и најпрефињенији. Други слог — њиме је штампано Јеванђеље по Марку и део Јеванђеља по Луки — широк је и груб. Други део Јеванђеља по Луки штампан је трећим слогом разнородног карактера. На крају књиге примењен је четврти, врло узан слог.

Сви слогови имају једнак висински размак. Висина 10 редова једнака је приближно 94—96 mm, висина тачке 5 mm. Једнак размак допушта заједничку употребу различитих слогова. Тако је Теодосије и поступао. Слог није мењао одједном, већ постепено, како су излазила из строја одвојена слова. Стога се не могу тачно одредити границе примене појединих слогова.

Ширински размак појединих слогова је, напротив, различит. Код првог слога ширина 10 знакова износи 40—45 mm, код другог 48—50, код трећег 40—45, а код четвртог 33—37 mm.

Сложену страну штампарског слога пред штампање су стављали у дрвен (а можда и металан) рам. Отиске крајева овога рама Загорка Јанц је прихватила као отиске крајева ксилографа .Испод последњег реда остајала је до рама маргина од 26 mm — ту су смештали слово које је означавало сигнатуру. Остали простор су испуњавали материјалом за раздвајање слова. На многим странама ленинградског примерка постоје отисци како са спољашње тако и са горње стране рама (ивице). Размере рама са унутрашње стране по вертикали су 236 mm, а ширина рама (ивице рама) 7 mm (јасан отисак рама је на пример на 2. листу осамнаестог кватерниона).

Рујанско четворојеванђеље штампано је у две боје. Словенски штампари штампали су прво црвени отисак, а тек затим црни. Теодосије је, напротив, „црно" штампао пре „црвеног". Штампање се вршило једним калупом. У почетку су покривали бојом црна слова, правили отисак, а затим су калуп „прали", покривали киноваром „црвена" слова и поново отискивали. Наша реконструкција технолошког процеса може бити доказана листовима са другим отиском рђаво „опраних" црних знакова. При томе је померање у односу на први отисак равно померању црвених слова у односу на црна (на пример на пол. 45.1. лењинградског примерка).

Стари типографи су обично слагали истовремено по две странице: лист 1 и полеђина 8, пол. 1 и 8 л. 2. л и пол. 7. итд. Теодосије је имао малу штампарску машину за слагање једне странице (мишљење да је Теодосије „штампао руком" ми категорички одбијамо). Ово се доказује следећим: на 23. листу нашега примерка види се велико померање црвених редова у односу на црне; на њему парном листу — на пол. 17 л. померања нема. Закључак може бити само један: странице су биле штампане одвојено.

О томе говори и „слепотисак", који се у већој или мањој мери налази на свим листовима књиге. Како смо зећ напоменули, у осмом кватерниону 6.1. грешком је остављен празан. На њему се нарочито добро види „слепотисак" који понавља текст трећег л. истог кватерниона.

Техника *Рујанског четворојеванђеља* је примитивна, али за оно време оригинална и самоникла. Теодосије је несумњиво освајао методе посла самостално, а као узори су му служиле само штампане књиге и причања оних који су бивали у штампаријама.

Рујанско четворојеванђеље је значајан и потпуно оригиналан споменик старог српског штампарства. Ми смо у овом чланку поставили себи циљ да дамо само општи опис књиге и размотримо аспекте њеног типографског (полиграфског) остварења. Задатак се састоји у томе да се изучавање споменика продужи, при чему треба обратити посебну пажњу на текстолошка питања.

* Е. Л. Немировски,

(Превод: Радмила Шуљагић)

Прилог.

Писмо Фр. Миклошића М. Корфу од 7. марта 1858. г.

Ваша екселенцијо,

Захваљујући се, Ваша екселенцијо, за Библиографију коју сте били добри да ми пошаљете, не могу, Ваша екселенцијо, а да Вас не уверим да ћу и наставак овог литерарног подухвата са истом захвалношћу да примим. Жалим веома што се лигвистички и историјски радови руских научника, који су за мене од великог интереса, тако тешко у продаји набављају.

Бићу тако слободан, Ваша екселенцијо, да Вам по жељи пријатеља Вука Стеф. Караџића скренем пажњу на истина малу, али веома вредну збирку словенских рукописа и штампаних књига, коју би овај био спреман да прода. Наша Дворска библиотека не може, на жалост, на то да рекфлектира.

То је следеће:

А. Рукописи: 1. Типик хилендарски. 275 листова у 4°. Пергамент, лепо написан, из 1331. Срп. рецензија.

2. Номоканон са говорима црквених отаца. 136 листова, у 4°, пергамент, вероватно из XIII века, лепо написан. Буг. рецензија.

3. Апостол, 221 лист, у 4°, пергамент, вероватно из XIII века. Раскошан рукопис и минијатуре. Срп. рец.

Б. Штампане књиге: 4. Октоих, Цетиње, 1494, компл. Шаф. 3.

5. Служабник, Венеција, 1519, добро очуван. Шаф. 7.

6. Октоих, Венеција, 1536, компл. и врло добро очуван. Шаф. 11.

7. Саборник (минеј), Венеција, 1536—38, компл. и добро очуван. Шаф. 12.

8. Тетрајеванђеље штампано у манастиру Рујну у Србији (Ужичка нахија) 1537, штампан, како познаваоци сматрају: дрвеним слогом: Јеванђеље по Јовану већим словима него остала јеванђеља. Предговор, који се састоји од пет листова, недостаје, иначе је добро очуван. Један до сада непознат уникат.

9. Молитвеник, Милешево у Босни, 1544. Недостаје доња половина првог листа, иначе добро очуван. Шаф. 15.

10. Псалтир, Венеција, 1546. Недостаје први лист, иначе је добро очуван. Шаф. 16.

11. Служабник, Венеција, 1554, компл. и добро очуван. Шаф. 19.

12. Триод посни, Венеција, 1561, комплетан и врло добро очуван. Шаф. 21.

13. Пентикостар, Скадар, 1563, врло добро очуван. Шаф. 23.

14. Пентикостар, Мркшина црква, 1566. Шаф. 24.

15. Псалтир, Венеција, 1638. Последњи лист недостаје, иначе добро очуван. Шаф. 30.

Сопственик би за 1. 2. 3. и 8. тражио по 300, а за 4—10 и остало по 50 рубаља у сребру по комаду.

Поново се захваљујући имам част подписати се

Ваше екселенције најпонизнији слуга

Беч, 7. марта 1858. Фр. Миклошић

(Превод: Ксенија Васић)

Приложение.

Письмо Фр. Миклошича М. Корфу от 7 марта 1858 г.

Euer Excellenz!

Indem ich, Euer Excellenz, für die mir gütigst mitgeteilte Bibliographie meinen verbindlichsten Dank sage, kann ich nicht umnhin, Euer Excellenz, zu versichern, dass ich auch die Fortsetzung dieser literarischen Unternehmung mit derselben Dankbarkeit annehmen würde. Bei dem grossen Interesse, welches namentlich die linguistischen und historischen Arbeiten der russischen Gelehrten für mich haben, bedauerte ich auf das lebhafteste, dass es so schwer ist sich dieselben auf des Buchhandels zu verschafen.

Im Auftrage meines Freundes Vuk Stef. Karadžić bin ich so frei, Euer Excellenz, auf eine zwar kleine, aber sehr wertvolle Sammlung von slavischen Handschriften und Drucken aufmerksam [zu machen], die derselbe bereit märe zu verkaufen. Unsere Hofbibliothek kann leider nicht darauf reflektieren. Es sind folgende Stücke:

A. Handschriften: 1. Typicon chilandarense. 275 Bll. in 4°. Pergament, schön geschrieben, von 1331. Serb. Rec.

2. Nomocanon mit Reden von Kirchenvätern. 136 Bll., in 4°, Pergament, wahrscheinlich aus dem XIII Jahrh. schön geschrieben. Bulg. Rec.

3. Apostol, 221 Bll., in 4°, Pergament, wahrscheinlich aus dem XIII Jahrh. Prachtvolle Schrift und Miniatüren. Serb. Rec.

B. Drucke: 4. Oktoich, Cetinje, 1494, compl. Šaf. 3.

5. Služebnik, Venedig, 1519, gut erhalten. Šaf. 7.

6. Oktoich, Venedig, 1536, compl. und sehr gut erhalten. Šaf. 11.

7. Zbornik (Menaeum), Venedig, 1536—38, compl. und gut erhalten. Šaf. 12.

8. Tetraevangelium gedruckt in Kl. zu Rujno in Serbien (Užička nahija) 1537, wie Kenner dafür halten, mit hölzernen Typen: das evang. Ioannes weiset grössere Lettern, als die anderen Evangelien. Die aus 5 Bll. betgragende Vorrede fehlt, sonst gut erhalten. Ein bisher ganz unbekanntes Unicum.

9. Molitvenik, Mileševo in Bosnien, 1544. Von ersten Blatt fehlt die untere Hälfte, sonst gut erhalten. Šaf. 15.

10. Psalter, Venedig, 1546. Das erste Blatt fehlt, sonst gut erhalten. Šaf. 16.

11. Služebnik, Venedig, 1554, compl. und gut erhalten. Šaf. 19.

12. Triod postnyj, Venedig, 1561, complet und sehr gut erhalten. Šaf. 21.

13. Pentikostar, Skutari, 1563, sehr gut erhalten. Šaf. 23.

14. Pentikostar, Mrkšina crkva, 1566. Šaf. 24.

15. Psalter, Venedig, 1638. Das letzte Blatt fehlt, sonst gut erhalten. Šaf. 30.

Der Eigenthümer wurde für 1. 2. 3. und 8 per Stück 300, für 4 — 10 und sonst per Stück 50 Rubel in Silber auspreisen.

Indern ich meinen Dank wiederhole, habe ich die Ehre mich zu zeichnen

Euer Excellenz untertähnigster Diener

Wien am 7 Marz 1853 Fr. Miklošić

Архив Государственной Публичной библиотеки им М. Е. Салтыкова-Щедрина, 1858, № 4, ч. I, лл. 66—67.

Summary

The Rujan Tetra Evangelium

The Tetra Evangelium of the Rujan Monastery printing house was printed in 1537.

This book being a very rare one makes its thorough study difficult. Its fullest specimen is kept at the Saltykov Stchedrin State and Public Library and has been used for the description.

The aim of this article is to give a general description of the book and study the aspect of its typographic realisation.

Руянское четвероевангелие

Четвероевангелие Руянской монастирской типографии печатано 1537. года.

Самый цельный экземпляр этой книги, которая считается очень редкой почему невозможно совестное изучение ее, находится в Публичной государственной библиотеке Салтыкова-Щедрина. На основе того экземпляра и выполнилось описание.

Цель этой статьи дать общее описание книги и указать и на особенности ее типографического осуществления.

ІС ХС
Книга родства Іисуса Христа сына
Давыдова, сына Авраамля. Авраамъ
родил Исаака. Исаакъ же родил
Іаковля. Іаковъ же родил Іудоу
братію его.

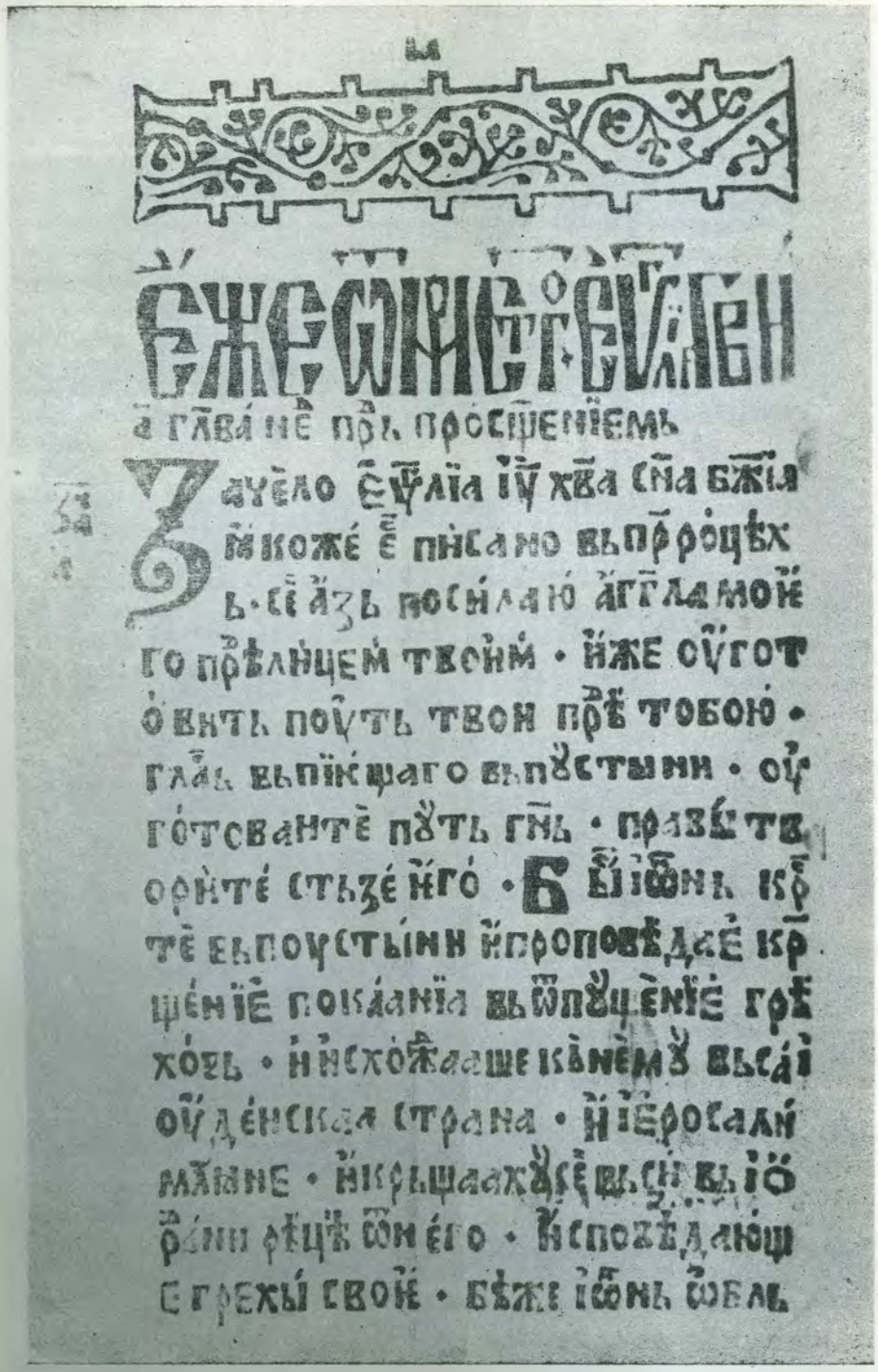

ЕЖЕ ОУ ИСАГЕОУЛЕВ

А ГЛАВА НЕ ПРЬ ПРОСЩЕНІЕМЬ

Зачело єуѧлїа ІУ хва сна бжїа
ЙКОЖЕ Є ПИСАНО ВЬПРОРОЦѢХ
Ь · СЕ АЗЬ ПОСЫЛАЮ АГГЛА МОЙ
ГО ПРѢДЛИЦЕМ ТВОЙМ · ЙЖЕ ОУГОТ
ОВИТЬ ПОУТЬ ТВОИ ПРѢ ТОБОЮ ·
ГЛАСЬ ВЬПІЮЩАГО ВЬПОУСТЫНИ · ОУ
ГОТОВАНТЕ ПОУТЬ ГНЬ · ПРАВЕ ТВ
ОРИТЕ СТЬЗЕ ЙГО · Б ЙІОАНЬ КР
ТЕ ВЬПОУСТЫНИ ЙПРОПОВѢДАЕ КР
ЩЕНІЕ ПОКАНІА ВЬ ОПОУЩЕНІЕ ГРѢ
ХОВЬ · И ИСХОЖАШЕ КЬНЕМУ ВСА
ОУДЕНСКАА СТРАНА · И ІЕРОСАЛИ
МЛЯНЕ · И КРЬЩАХУ СЕ ВЬ ІО
РДАНИ РѢЦѢ ОТ НЕГО · ИСПОВѢДАЮЩ
Е ГРЕХЫ СВОИ · БѢЖЕ ІОАНЬ ОБЛЬ

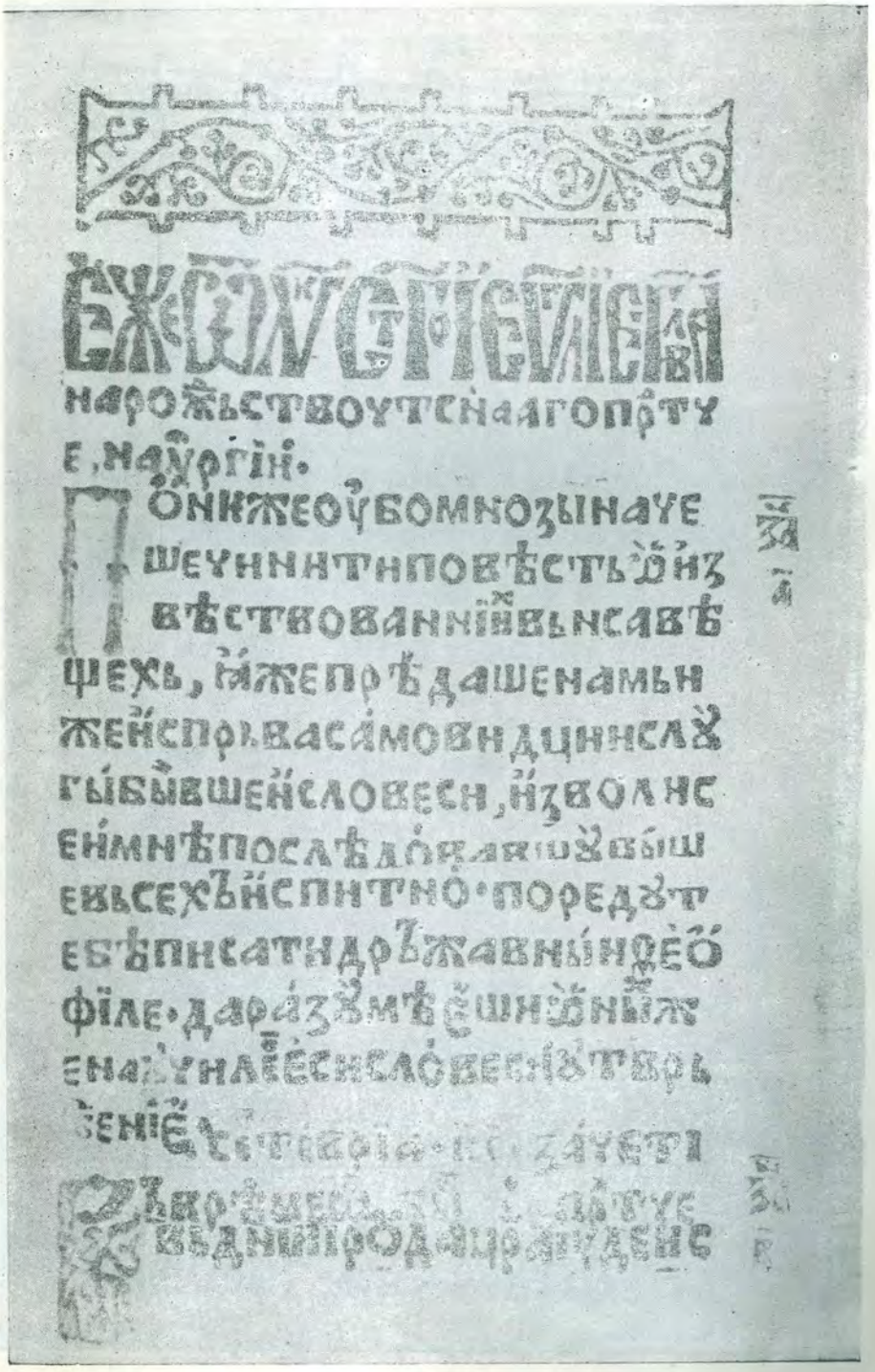

ЕЖЕ ОУ СТІЕВЕ
НАРОЖЬСТВОУ ТСНАА ГОПРТУ
Е, НАУРГІН.
ПОНЖЕОУБОМНОЗЫНАУЕ
ШЕУННИТНПОВѢСТЬОУНЪ
ВѢСТВОВАННІЙВЬНСАВѢ
ЩЕХЬ, ЙЖЕПРѢДАШЕНАМЬН
ЖЕЙСПРЬВАСАМОВНДЦННСЛУ
ГЫБЫВШЕЙСЛОВЕСН, НЪВОЛНС
ЕНМНѢПОСЛѢДОЯВЛЕОУВЫШ
ЕВЬСЕХЬЙСПНТНО·ПОРЕДУТ
ЕБѢПНСАТИДРЪЖАВНЫНОЕО
ФІЛЕ·ДАРАЗУМѢЕШНОУНЫЖ
ЕНАУЧНЛЕЕСНСЛОВЕСНУТВРЬ
ЖЕНІЕ
ЗАПОВѢДАЕТІ
ВЬДНИПРОДОЦРЬАЦЕНЕ